בענין ברכת שהחיינו על עיצומו של יום*

הרה"ג הרה"ח **יוסף ישעי' ברוין** שליט"א
מרא דאתרא וחבר הבד"ין דק"ק קראון הייטס
"כאן צוה ה' את הברכה"

א.

כתב המאירי במס' שבת (כג, א) לענין חנוכה, שכשאין[2] לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו

* בפורים (וחנוכה).
ושייך גם ליום הבהיר, י"א ניסן, ובפרט בשנה זו – מלאות מאה ועשרים שנה, שלימות חיי האדם, ובמיוחד בנשיא הדור (ראה לקו"ש חכ"ב ע' 185) – שזכינו "שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה".
וראה בסו"ד כאן (בס"ט) בענין ברכת שהחיינו ביום הולדת, והשייכות לענייננו. וכש"כ ביום הולדת של צדיקים ונשיאי ישראל (להעיר משו"ת הד"ר דלקמן הערה 57: ולקחתי ממנו על ברכות שהחיינו ונתכוונתי גם על חידוש השנה לרבינו הקדוש וכו' הי' מקום לומר כיון דע"י טעות הי' לו מקצת שמחה מחידוש הפרי שוב לא הוה ברכה לבטלה וכו' אך במה שנתכוונתי על חידוש השנה לרבינו הקדוש שליט"א בזה אלך לבטח דרכו אשר טוב עשיתי בהחפזי דכבר הקשו הפוסקים למה מברכין בלשון שלילה לא עשני גוי ו[אין] אנו אומרים עשני ישראל ותירצו משום שאמרו בעירובין נמנו וגמרו שטוב לו לאדם שלא נברא משנברא. והנה התוס' כתבו שם דגבי צדיק אשרי לו ולזרעו אחריו וא"כ שפיר שפרה לברך עליהם וכו' עכ"פ לא מראש בטעות דברתי ברכה זו ומאת ה' היתה זאת לברך ברכה שלא שערום הראשונים),
ובפרט – יום הולדת נשיא הדור, שהשמחה היא לכל אשר בשם ישראל יכונה (לקו"ש ח"ב ע' 606. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"ה ע' 86. חכ"ד ע' 178. שיחת ב' אייר תנש"א. סה"מ פר"ת ע' שלח. סה"ש תש"ג ע' 89. ושם, שיום הולדת של צדיק, ונשמה כללית בפרט, הוא יו"ט בכל העולמות),
ובמיוחד – בנוגע לי"א ניסן, "שלידת עם ישראל בחג הפסח מתחילה ביום "אחד עשר" בניסן" (סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 390) ו"יום אחד עשר בחודש **הראשון** (ניסן) קשור עם התחלת הגילוי – "הלידה" – של בחי' אחד עשר" (סה"ש תשנ"ב ע' 350 הערה 50)).
ולהעיר ממחה"ש סתקנ"ב סקי"א, שעושין זכר ללידת משיח בערב ת"ב ע"י ריבוי סעודה. וראה סה"ש תנש"א ח"ב ע' 503 בנוגע לשהחיינו על לידת והתגלות המשיח.
ולהעיר שכמה מהשיחות קודש בענין ברכת שהחיינו נאמרו בי"א ניסן (לדוגמא: תשכ"ב. תשל"ב. תשל"ד). וראה להלן בפנים (ס"ו) בהשקו"ט בכוונת הדברים באג"ק בענייננו, שבהשגחפ"פ ג"ז הוא מתאריך י"א ניסן.
ובדא"פ, ילה"ע משיחת אחש"פ תשמ"ג, שמצינו דבר פלא בהנהגת רבותינו נשיאינו שבימים האחרונים דפסח היו מדברים אודות אמירת שהחיינו, עיי"ש הטעם. [וכעי"ז, בס' המנהגים ע' 69 (וראה סה"ש תש"נ ח"א ע' 41. וש"נ לס' המנהגים ע' 59. וצ"ל: 69) שבמוצאי יו"כ עכ"פ מדברים ע"ד עשיית הסוכה. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'רצו בענין כל העוסק בתורת בנין כאילו בנה בנוגע ללימוד הל' סוכה].
2. והב"ד במשנ"ב רסי' תרצב בבה"ל ד"ה ושהחיינו. וכנראה לא ראה ד' המאירי במגילה דלקמן.

לראות י"א שמברך לעצמו שעשה נסים ושהחיינו והדברים נראין. וכבר העירו שסותר למש"כ הו"ע במאירי מגילה (ד, א) שכל שאין לו כוס לקידוש אין לו זמן[3]. וכבר כתבו שעד"ז הוא בירושלמי פסחים (פ"י ה"ה) כל שכתב בו מקרא קודש צריך להזכיר זמן. וכן עולה מד' הרוקח הל' ברכות (סשע"א). ועד"ז הוא בערכי תנאים ואמוראים (ערך רב ייבא סבא)[4].

[ומש"כ בשו"ת שבה"ל (ח"ג ס"צ וח"ד סס"ז) ליישב ולחלק בין פורים לחנוכה – צע"ג שבמאירי מגילה שם כתב להדיא "אינו דומה אלא לחנוכה שיש זמן על ההדלקה ולא על היום"[5].

ואדרבה, איפכא שמענו, שפורים כרגל עשאוה מדברי קבלה, שחייב במשתה ושמחה וי"א שאין אבלות נוהגת בו[6], משא"כ בחנוכה. וכן במאירי מגילה גופא, ממש"כ שאי"ז דומה אלא לחנוכה, מוכח דבחנוכה פשיטא לי' יותר שאינו מברך, והיינו כנ"ל. וכן גם בשו"ת קול גדול למהר"ם חביב (סמ"ח) נראה דפשיטא לי' טפי בחנוכה שאינו מברך.

וכ"מ קצת דעת התשב"ץ (בשו"ת ח"ב סר"ד), שכתב שבלא בירך שהחיינו קודם קריאת המגילה מברך אחרי' לפי שזמן אומרו אפי' בשוק. ושוב כתב שגם בלא"ה מברך גם אחרי המצוה, כמו שהרואה נ"ח מברך זמן אחר ראייתו. ומשמע שלענין חנוכה נ"ל יותר שמברך אחרי המצוה מחמת המצוה (ולא מחמת היום), ומוכיח מזה לגבי פורים ג"כ. אלא שבפורים הוסיף טעם (באופן הראשון) דזמן אומרו בשוק[7].

ואולי כ"ה גם דעת ס' המאורות, שבנמוק"י מגילה (ד, א) הביא בשמו לברך בפורים שהחיינו כשאין לו מגילה. (ושם שיש מי שכתב שראוי לברכו בברכת המוציא של סעודת פורים). אלא שאין לנו הכרע בדעתו לגבי חנוכה. ואולי כוונת המאירי במגילה ("יש שמגלגל חיוב זמן וכו'

---

3. ולהעיר מכעי"ז – ויתר על כן – בשו"ע אדה"ז סתרמ"א ס"א לגבי ברכת שהחיינו ברגלים שהיא "בשביל מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן". וראה לקו"ש חל"ז ע' 15 הערה 12. ולהעיר שכדברי אדה"ז כ"מ קצת ברבינו חננאל עירובין מ, ב. (וכ"מ ממש"כ כמה ראשונים גבי יו"כ, שעיקר שהחיינו בעצם שייך לקידוש היום – ראה בה"ג ס"ב. המנהיג הל' יו"כ. אוצר הגאונים עירובין שם. וראה השמטות לשו"ת קנאת סופרים סכ"ג).

4. ולהעיר שגם בר"ח אין אומרים ברכת הזמן לפי שאינו חג גמור אע"פ שנקרא מועד, וכמ"ש במחז"ו ססכ"ב. אבל בפי' מהר"א פולדא ומהר"ש סירליאו לירושלמי ברכות פ"ט ה"ב שלרב מזכיר זמן בר"ח. ובמחז"ו נראה נמי שפי' כן בדעת רב (אף דס"ל דרב קאי על חתימת מקדש ישראל והזמנים, דלדידי' תלויים זב"ז), אלא שדעתו שהבבלי חולק ע"ז.

5. ויש שנדחקו לפרש ולחדש שמברך שהחיינו על גוף ברכת שעשה נסים, ולא על היום. אלא שלפ"ז, כיון שלדינא אינו מברך שעשה נסים כשאינו מדליק ואינו רואה הה"נ שאינו מברך שהחיינו. ובאו"א איכא לפרושי, שתיקנו לברך בחנוכה רק מצד פרסו"נ כברואה, אבל לא מצד היום עצמו. וראה בשו"ת בנין אב ח"א סכ"א מש"כ ליישב עד"ז באופן מחודש. וראה עד"ז בשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ח ס"ל. וקשה להעמיס כ"ז בד' המאירי.

6. וכ"כ בנדו"ד בפנ"י מגילה ד, א. אמנם איהו קאי אליל פורים, ובמאירי מגילה מבואר דאדרבה בליל פורים גם לי"א ל"ש שהחיינו. וכן בנמוק"י בשם ס' מאורות (דלקמן בפנים) משמע דמיירי לברך ביום דוקא.

7. אלא שיש לדחות בקל, שהביא רק גוף היסוד שברכת הזמן אצ"ל בשעת המצוה, אבל עדיין י"ל שהברכה היא על גוף המצוה, דהא מיירי שם במי שקרא ושכח ולא בירך. וכן מסתבר, דהא קאי נמי לענין נטילת לולב, שהברכה על המצוה, דאי משום היום כבר בירך בליל סוכות.

ואין דבריהם כלום") היא באמת לבעל המאורות[8].

ויותר נראה שבמאירי שבת צ"ל "**ואין** הדברים נראין". וכ"כ בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ה ס"כ סק"ב. וראה שם סמ"ג סק"ב[9]). וכ"כ בבירור הלכה זילבר (סתרע"ו לשעה"צ סק"ג)][10].

ב.

וראיתי למי שכתב, שכ"ה לפמש"כ בפי' רבינו יהונתן על הרי"ף עירובין (י, ב – בדפי הרי"ף) בפי' הגמ' (עירובין מ, ב) שברכת הזמן בר"ה ויו"כ היא על שמחת יו"ט שבהם[11], וכמו ברכת פרי חדש, יעו"ש. ובאמת כ"ה גם בירושלמי פסחים שם, שדימו ברכת הזמן בר"ה ויו"כ לרואה תאנה. ור"ל עפ"ז שכ"ה גם לגבי (חנוכה ו)פורים מחמת השמחה שבו. אלא שזהו רק בתור ברכת הרשות כבפרי חדש.

אמנם, גם מצד ברכת הרשות, הנה נוסף לזה שלמסקנת הגמ' משמע דל"ד כלל ברכת שהחיינו במועדים לפרי חדש[12] – עוד זאת, דהיינו דוקא כשיש קדושת היום כר"ה ויו"כ[13], ואין להכריח ולחדש מכאן במה שלא נתפרש להדיא, לברך ברכת הזמן בפורים. ובכלל, גם את"ל שיש חובת שמחה ביו"כ וכמשמעות פי' ר"י הנ"ל[14] – ל"ד כלל לפורים, דהתם היינו מדין יו"ט[15], אבל בפורים הוא כשאר הימים שבמג"ת, שבודאי אין בהם חובת שהחיינו, ועד

---

8. וראה בכ"ז דליות דוד שבת ח"א סי"ז (ע' קה) ושם מגילה סמ"ב.

9. ומש"כ שם (ד"ה וא"כ הי') בנוגע לברכת הזמן בשבתות – להעיר מאבודרהם סדר תפלות של חול ש"ג.

10. ואינהו כ"כ מסברא. אבל כן הכריח מגוף ד' המאירי בדליות דוד שבת שם (ע' קד). ובפרט שסותר לדבריו המפורשים במגילה, שכתב על שי' זו ש"אין דבריהם כלום".

11. וצ"ע הכוונה בנוגע יו"כ. וראה לקמן בפנים. ואכ"מ.

12. וראה לקו"ש שבהערה 2.

13. וראה גם העמק שאלה שאילתא קעא סק"י.

14. ואכ"מ בארוכה.

15. אבל בתוד"ה נכנס – סוכה מו, א (לענין ברכת זמן על הסוכה שאם בירך בשעת עשי' אינו מברך כשנכנס לישב בה) משמע שברכת שהחיינו שייך לדין מועד ולא לדין יו"ט, ממה שכתבו "דזמן כי קא אתי מחמת מועד קאתי אפי' בלא יו"ט". אמנם, נוסף לזה שכמה ראשונים חולקים על התוס' בגוף הדין, ובתוס' גופא כתבוה כמסתפק "ושמא" (אבל ברא"ש סוכה פ"ד ס"ג כ"כ בפשיטות), וגם בשאר הראשונים שכתבו כדבריהם (וכן נפסק להלכה) לא כתבו כסברא הנ"ל – הנה גם לתוס', אדרבה, מזה שכתבו להוכיח מזה שמברך בחוה"מ שגם ברכת שהחיינו שלפני הרגל על עשיית הסוכה פוטרת שהחיינו דהרגל, אף דל"ד כלל, שהרי בערב הרגל הוא חול גמור ועדיין לא "הגיענו לזה"ז" (ראה ערול"נ והגהות יעב"ץ שם שנתקשו בזה), מוכח דס"ל שעיקר ברכת שהחיינו הוא על היו"ט, ומזה שמברך בחוה"מ אף שקדושת היו"ט חלפה והלכה לה – מוכרח שאפשר לברך גם שלא בזמן יו"ט. וצ"ל בדעתם שברכת שהחיינו היא ברכת השבח, ואין בזה הגבלה שצ"ל בזמנו דוקא, וכמו ברכת הגומל שיש לה תשלומין. ומ"מ אחרי שכבר פקע גם גדר מועד ל"ש גם תשלומין, שאינו שייך כלל לחג.
(ואוי"ל בדעת התוס' ודעמי' דס"ל שברכת שהחיינו היא על קיום המצות שביו"ט, ולא על הזמן, ומשו"ה ס"ל שאפשר לברך גם לפני הרגל. אבל בכ"מ שרק בסוכות כתבו כך שעיקר היו"ט מחמת הסוכה – ראה גם בלקו"ש חכ"ב ע' 137 הערה 42 ובשוה"ג. וי"ל, דתרוויהו איתנהו, שאכן היו"ט ע"ש הסוכה ולכן סגי בברכה שעל הסוכה, אלא דקס"ד שאפשר לברך רק ביו"ט, ולכן כתבו להוכיח מברכת הזמן בחוה"מ שגם כשאינו יו"ט אפשר לברך.
וראיתי באיזהו מקומן לבאר שכיון שהברכה על הזמן היא מחמת מצות סוכה, וחלות המצוה לא רק ששייכת גם לפני החג, אלא אדרבה עיקר המצוה לבנות סוכה לפני החג שיוכל לישב בחג, וגם מצות הישיבה שבחג מסתעפת ממצות עשיית

שאבלות נוהגת בו (בדברים שבצינעא. וי"א גם בפרהסיא), ולכו"ע אינו מפסיק אבלות כיו"כ[16], ועיקר חובת שמחה בפורים – היינו איסור הספד ותענית (או חיוב סעודה[17]), ולכמה דעות מותר לישא אשה בפורים (משא"כ ביו"כ), ואין חובה גמורה ללבוש בגדי שויו"ט (משא"כ ביו"כ שחייב בכסות נקי')[18].

ג.

ובאמת, הדברים מוכרחים מצ"ע, לדעת כל הפוסקים דס"ל שגם בברכת שהחיינו ספק ברכות להקל, ושיש בזה חשש לא תשא (ראה לקמן מזה), ובהכרח לומר שאין לחדש לומר ברכת הזמן בתור רשות.

ולדבריהם עכצ"ל בפי' הגמ' שם, שמה שאמר רבה לר"י "רשות לא קא מיבעיא לי" – קאי רק אקרא חדתא, ולא אר"ה ויו"כ[19]. ובכלל, לפי' כנה"ג (סרכ"ה בהגב"י סק"א) ודעמי', בפי' "רשות לא קא מיבעיא לי", מעיקרא אין ראי' מכאן. וכבר כ"כ בשו"ת יוסף אומץ להחיד"א (סמ"ו)[20], בהבנת ד' כנה"ג[21], ד"רשות לא קא מיבעיא לי" – היינו שכך תיקנו בקרא חדתא שיהא בתור רשות, אבל בר"ה ויו"כ שהם חובה לא ידענו אם תיקנו, ואין ללמוד מהנאה גופנית

הסוכה, שפיר אפשר לברך גם לפני יו"ט. ויומתק לפי משנ"ת בצפע"נ על הרמב"ם שבועות פ"ה הט"ו שיש עליו חיוב כל השנה שיהא לו סוכה בזמנה (משא"כ במצה שאין עליו חיוב קודם הזמן שיאכל בזמנו. וראה לקו"ש חל"ב ע' 130 הערה 33. חל"ה ע' 66 הערה 33). ולהעיר גם מהמנהג לאגוד הלולב בעיו"ט דוקא בסוכה. (אבל ראה שו"ת שלמת יוסף סי"ב סק"א, שאין שם סוכה לפני הזמן, עיי"ש בהשקו"ט אם שייך בל תוסיף קודם סוכות. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יז'כט. וראה גם צפע"נ קונטרס השלמה ב, א. מהדו"ת ע' 78. שם נא, א). ואכתי לא נתיישב, דהיאך אפשר לדמות ערב הרגל לחוה"מ, ועכצ"ל כנ"ל.

ואוי"ל באופן מחודש, שההוכחה היא מחגה"ש שאפשר לברך זמן גם בימי תשלומין, אף שהם חול גמור (וכדעת הח"י סתע"ג סק"א. והארכנו מזה בלוח יומי לחגה"ש), ומינה שאפשר לברך גם בערב הרגל. ועפ"ז י"ל עוד, שכמו בימי תשלומין מברך לפי שעדיין ישנן למצוות היו"ט לענין קרבנות, הה"נ בערב הרגל שישנן מצוות היו"ט לענין סוכה. אלא שלא נרמז מזה כלל בדבריהם).

וגם אם נתפוס בדבריהם שהברכה היא על המועד גופא – ל"ד פורים למועד, ובחוה"מ י"א שפטור מתפלין כשבת ויו"ט (אבל להעיר משו"ע אדה"ז סל"א ס"ב שהוא מחמת מצות התלויות בו), ונקרא מקרא קודש, ואסור במלאכה עכ"פ מדרבנן וכו', וכדלקמן בפנים בהחילוקים בין פורים ליו"כ.

ובדעת אדה"ז (דלעיל הערה 2) שברכת שהחיינו היא על מצות קידוש היום – מוכח להדיא שהברכה אינה על המועד, רק על היו"ט.

16. אבל ראה קר"א מו"ק יט, א שמה שיו"כ מפסיק אבלות לאו משום שמחה, אלא משום דאיתקוש כולהו מועדות אהדדי. אבל בשאילתות שאילתא טו מפורש שהוא משום שמחה. וראה העמק שאלה שם סק"י. אבל להעיר שדעת השאילתות – הובא בס' המקצועות ובראש מו"ק פ"ג ספ"ה ובטור או"ח סתרצ"ו ויו"ד סת"א, ובשאילתות לפנינו ליתא – שגם פורים מבטל גזרת שבעה, דשמחה כתיב בהו.

17. אם נאמר שהוא מדין שמחה ולא מדין משתה.

18. וראה משנת יעב"ץ או"ח ס"נ.

19. וכן ראיתי שכתב בתנובת יהודה עירובין שם.

20. וראה אצלו בשיו"ב סרכ"ה סק"ב.

21. ועפ"מ שעולה מד' הב"י או"ח סתל"ב ד"ה ומסתברא.

דפירות חדשים לשהחיינו על ר"ה ויו"כ שאינה הנאה גופנית[22].

ועוד אופן י"ל[23], שהשקו"ט בגמ' לגבי ברכת הזמן בר"ה הוא לגבי גוף התקנה, שאף שהוא בגדר מועד מספק"ל בגדר תקנת שהחיינו בר"ה אם הוא כרגלים לברך כחובה, או כקרא חדתא שתיקנוה כרשות, אבל היכא שלא תיקנו כלל ה"ז ברכה לבטלה. או"י, שדחי' בעלמא הוא ולא לדינא[24]. ועוד אופן, שמותר לברך כרשות רק כשהוא ספק ולא כשבודאי לא תיקנו (כ"כ בהגהות הר"א מפראג על הטור, הב"ד בב"ח או"ח סכ"ט ד"ה וראיתי[25]). ובמגן גבורים שם פי' גם באו"א, דר"ה ויו"כ שאני מחמת אימת הדין[26], ודמיא לקרא חדתא שתלוי ברצונו, יעו"ש. וכן יש ליישב לפמש"כ בהעמק שאלה[27], דר"י שמברך אקרא חדתא רשות, לשיטתו אזיל שמברך במלכות ללא שם.

ואיך שיהי' לכל האופנים, למ"ד שאין לברך שהחיינו במקום ספק[28], עכצ"ל שאין לחדש מגמ' הנ"ל שאפשר לברך שהחיינו בפורים כרשות. ועוד זאת, שגם למ"ד שלדינא בברכת שהחיינו ליכא משום סב"ל, בברכת שהחיינו על המצות ועל יו"ט גרע טפי, כדמוכח מהשקו"ט בברכת הזמן בליל ב' דר"ה[29].

ד.

ובכ"מ ה"ר מתשו' אשכנזית שהובאה בב"י (סתרע"ו) לענין שהחיינו כשרואה נ"ח ואח"כ בא להדליק, ומדמה לה לרגלים שזמן אומרו אפי' בשוק. אלא שאין הכרע בדבריו שנתכוון לומר שמברך על גוף היום.

והעיקר, שבשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ סנ"ז) הובאה תשו' הנזכרת, ושם נראה להדיא שבא רק לומר שאינו חוזר ומברך בהדלקה, כבשהחיינו על הרגלים שאינו חוזר ומברך על הכוס[30].

ומצינו כה"ג בערכי תנאים ואמוראים שם, שנקט כי האי לישנא שבחנוכה אומר זמן אפי' בשוק, ובהמשך דבריו נראה בעליל שהן בחנוכה והן בפורים ל"ש לברך זמן רק על ההדלקה

22. ועד"ז הוא בשו"ת עולת שמואל סכ"ב. וראה גם מגן גבורים סכ"ט סק"א.
אבל בחי' הר"ן שם, במה שהקשה מנ"ל במסקנא להוכיח מר"ח שאמר זמן על הכוס, שהרי אפ"ל שבירך רק מצד ברכת הרשות (וכה"ק כמה אחרונים) – מוכח שפי' גם למסקנא שגם בברכת הזמן דר"ה שייך שתהא רשות.

23. בדעת הב"י (הנ"ל הערה 18). ולפ"ז, ה"ז מתאים גם לד' הר"ן ועוד (שבהערה הקודמת).

24. וכ"נ לכאו' בדעת אדמו"ר הצ"צ בשו"ת ס"ג סק"ט, **יעוש"ה**.

25. אלא שהוא כ"כ לגבי כל הברכות (והשיגו בב"ח שם), אבל כן י"ל לגבי ברכת הזמן (וכ"כ בכ"מ).

26. ראה גם תורת חיים עירובין שם.

27. שבהערה 12 (במוסגר בשם חתנו).

28. ראה גם להלן בהערה 50.

29. ראה שו"ת הצ"צ שם. וכן מוכח בב"ח עצמו או"ח סתל"ב. וראה גם בשו"ת ב"ח הישנות סי' קלב. ואכ"מ.
וראה בארוכה בתורת אש ברכות ח"ב ס"ב ענף יח סיכום כל הדעות בדבר.

30. וראה גם שו"ת קול גדול שם מה שפי' בתשו' הנ"ל. וכ"כ בשו"ת בנין שלמה ח"ב או"ח סי' ס.

והקריאה, וכוונתו לומר שמברך על הראי' אף שאינו מדליק, ותו לא.

ה.

סו"ד: לא מצינו למי שיאמר בראשונים שמברך על היום, ואדרבה איפכא כתבו, זולת בעל ס' המאורות. והרי המאירי במגילה דחוי' קרי לה. ואין להכריח ממאירי שבת כשסותר מש"כ בעצמו במגילה[31]. ושתיקת כל הראשונים בד"ז מוכיחה דלא ס"ל.

ופשטות כל הראשונים בברכת שהחיינו דמגילה, שהיא רק מחמת המצוה[32]. וכן מוכח בדעת התוס' סוכה (מו, א ד"ה העושה), במה שהקשו מה שתיקנו שהחיינו במגילה ושאר מצוות ולא במצוות אחרות, דעכצ"ל דלדידהו הברכה אינה מחמת היום. וכ"ה בשאר הראשונים שכ"כ – ראה בהערה[33].

וכן לא נז' בשום מקום שבני הכפרים שמקדימים ליום הכניסה מברכים שהחיינו בפורים[34]. ודוחק לומר שהשהחיינו שביום הכניסה מועיל גם לפורים. וכן בפורים משולש אין מברכים שהחיינו בשבת בט"ו[35]. וכן מוכח ממה שבחנוכה שחל בשבת מברך שהחיינו מבעו"י בע"ש.

ו.

ולדינא, בד' הפוסקים, הנה נוסף לזה שסתימת דבריהם שלא הזכירו ברכת שהחיינו על עיצומו של יום בפורים רק ברגלים מוכיחה כן, הנה במג"א (סתרע"ו סק"ב) משמע שבחנוכה אינו מברך על היום. ולענין פורים, נראה ברור בדעתו שאינו מברך על היום – ראה מג"א (סתרצ"ב סק"א)[36].

---

31. ואולי משמע כן בדעת שו"ת מן השמים סט"ו. אלא שאין להכריח להלכה משם. וראה להלן הערה 42 מזה.

32. ראה רמב"ם ברכות פי"א ה"ט. שו"ת הרמב"ם פאה"ד סמ"ט. סמ"ג עשין כז. הבתים שערי ברכות שי"ד ס"ג. המנהיג הל' פסח סדר לילות פסח. כלבו סקמ"ה. אר"ח הל' ברכות סע"ג. הפרדס ש"ט ברכות סוכה ולולב. אבודרהם שם. נמוק"י ברכות נט, ב. רוקח שם. ועוד.

33. תוס' ר"פ שם. תוס' הרא"ש שם. ר"ן סוכה כב, ב בדפי הרי"ף. ועוד.

34. וראה שו"ת הרשב"א ח"א סרכ"ג.

35. אבל ראה חוג הארץ דיני פורים סי"ד.

36. אבל ראה מה שהגי' בהגהות לבו"ש לשם. ועד"ז הגיהו באו"א בדבריו. ולכאו' יל"פ כפשוטו דמה"ט הוא דבר הנהוג בכ"י לפי שאינו מברך, שאילו הי' מברך עליו ה"ז שונה מהנהוג בכ"י. ואכ"מ.
ובכל אופן, איך שנפרש נראה ברור מדבריו שאינו מברך על היום.
ומש"כ המשנ"ב בבה"ל שם דהמג"א קאי כשבירך שהחיינו על המגילה בלילה – דוחק גדול בסתימת ד' המג"א. ובמו"ק שחלק על המג"א, הבין כפשטות דבריו. ועוד שבמאירי מגילה מוכח שבברכת שהחיינו של הלילה לא סגי לענין ברכת היום. וגם בנמוק"י בשם ס' המאורות דס"ל שמברך שהחיינו על עיצומו של יום מוכח שיברך ביום דוקא. וכ"נ גם במו"ק שם. (אבל בשו"ת קול גדול נראה שקס"ד לברך בכניסת ליל פורים. אלא שלמסקנא דעתו שאינו מברך. וכ"ה בפנ"י שם, כנ"ל). וגם עיקר דבריו בהסברת ד' המג"א תמוהים, שהרי למ"ד שמברך על עצם היום, עכצ"ל בדעת המחבר שאינו מברך שהחיינו על הקריאה ביום, שברכת שהחיינו דקריאת הלילה מועילה גם לשהחיינו על גוף היום. וא"כ גם כשאין לו מגילה בלילה מחוייב לברך בלילה על עצם היום, והול"ל דבהכי מיירי במג"א, ושלכן נסתפק המג"א אם מברך על משלו"מ מצ"ע. ואולי ס"ל שבאין לו מגילה שאני ומברך רק ביום.

אמנם, במו"ק להיעב"ץ (שם ובסתרע"א)[37], נקט בפשיטות שמברך על היום בחנוכה ובפורים. וכ"כ בברכ"י (סתרצ"ב בשם שו"ת מהר"י מולכו כת"י סע"ח), לענין פורים. אבל סיים עלה: אבל האחרונים כתבו שלא יברך. וכ"ה לדינא בשו"ת קול גדול שם שלא יברך, והוכיח כן משלה"ג (שבת פ"ב הט"ז). וכ"כ **כו"כ** אחרונים – ראה בהערה[38].

ז.

ובדעת רבינו – הנה בלקו"ש (חי"א ע' 346) הובא קטע מאג"ק, ושם הב"ד היעב"ץ. אבל הדברים נעתקו בקיצור, ויש מהמלקטים מאנ"ש שלא עיינו כל צרכם, ודין גרמא בנזקין שכתבו ע"פ הנ"ל להורות כן למעשה. והמעיין ישר תחזינה עינימו, שהנ"ל נכתב כמענה לשואל[39], שכתב דלמ"ד שברכת שהחיינו היא על היום (ובמכתב השואל אכן הב"ד הי"א שדחה המאירי במגילה) א"צ לכוון למשלו"מ בשעת שהחיינו, וע"ז ענה רבינו מד' היעב"ץ שאף דס"ל שהברכה על היום כתב להדיא לכוון למשלו"מ. ותו לא.

ומש"כ בסה"ש תשמ"ט (ח"ב ע' 739), בטעם ברכת שהחיינו על המגילה גם ביום, שהחיוב דשהחיינו על משלו"מ זמנו ביום דוקא – אין הוכחה לנדו"ד ומכמה טעמים: חדא, דלא מיירי כלל מענין ברכה על היום, כ"א מחמת חובת משלו"מ[40].

ובאמת נראה מתוכן הדברים, שלא זו הכוונה כלל, ובא לתרץ הקושיא מה נתחדש בקריאת המגילה דהיום שמברך עוה"פ שהחיינו (וכמה אופנים נאמרו בזה – ראה בהערה[41]), ועז"כ שבקריאת המגילה דהיום נתחדש שמקיים אח"כ משלו"מ, וג"ז כלול ומסתעף כתוצאה ממצות מגילה[42]. וכדי השל"ה (מס' מגילה נר מצוה ד"ה כשמברכין) "שהברכות של המגילה קאי על קריאת המגילה ועל קיום מה שכתוב במגילה". והדברים כמעט מפורשים ברא"ש (מגילה פ"א ס"ו) בטעם שמברך שהחיינו בקריאת היום, "דעיקר פרסו"נ הוא ביום בזמן משתה ושמחה ומתל"א ומשלו"מ". ובהכרח לומר כן, שהרי סמכוה למצות מגילה, וא"כ

37. וכן בסידורו בדיני קריאת המגילה מגילה עפה פ"ו ס"ה.

38. כ"ה במקו"ח רסי' סתרצב. וכ"כ הפר"ח סתרע"ו סק"א. פמ"ג שם במ"ז סק"ב. א"ר סתרצ"ב סק"א. חיי"א כלל קנה סכ"ז. וכן מוכח גם בשו"ת רע"א מהדו"ת סי"ג. וכ"כ בהעמק שאלה סכ"ו סקי"א. שו"ת פני מבין סרל"ג. **ועוד**. ובשפ"א מגילה ד, א לתוד"ה חייב "דא"כ גם באין לו מגילה יברך זמן ואין נראה כן בפוסקים". וגם המשנ"ב שנטה לשי' זו בבה"ל, סיים עלה שצ"ע למעשה. ובמשנ"ב שם סק"א לא הכריע בדבר. וראה גם בשעה"צ סתרע"ו סק"ג. וראה גם שו"ת יבי"א ח"ו או"ח סמ"ב סק"ב.

39. וחלק ממכתבו נעתק באג"ק חט"ו ע' מ בשוה"ג.

40. ודומה קצת למש"כ בשו"ת מן השמים שם בטעם ברכת שהחיינו ביום משום משתה ושמחה.

41. לפי שעיקר המצוה ביום; שקריאת היום מצוה בפ"ע; שביום הוא מד"ק; שקריאת הלילה משום גוף הקריאה וביום משום פרסו"נ. וכיו"ב.

42. וכ"ה בפי' הרא"ם לסמ"ג ריש הל' מגילה בטעם שמנה כל מצוות שבהפורים כמצוה אחת, "דכולהו משום פרסומי ניסא ותלה הכל במגילה משום שהיא עיקר פרסום הנס". וכבר העירו עד"ז שברמב"ם בכותרת להל' מגילה נז' רק מ"ע מד"ס דקריאת המגילה ולא שאר מצוות היום, שבמצות קריאת המגילה כלולים גם שאר המצות. והכי קרא שמו (וכן בטושו"ע) הל' מגילה ולא הל' פורים. וכ"ה במגילה יד, א, שהנביאים "לא פחתו ולא הותירו על מש"כ בתורה חוץ ממקרא מגילה", ותנא ושייר לשאר המצוות, דכולהו איתנהו בה במגילה שהיא העיקר.

בודאי הברכה קאי על הקריאה גופא[43].

ואעיקרא דמילתא, נראה פשוט שהדברים בסה"ש שם באו כפרט נוסף בתועלת ברכת שהחיינו על קריאת המגילה שביום (וכמ"ש שם בתחילה – "ובכל אופן"), וו"ל דקושטא דמילתא שברכת שהחיינו של הלילה לא מהני למשלו"מ, לפי שזמנה ביום[44]. והרי למעשה קיי"ל שיש לכוון לפטור משלו"מ בשהחיינו, וכ"כ המג"א בעצמו, אף דס"ל שלא לברך על משלו"מ. וא"כ הדברים כאן עולים בקנה אחד עם ד' המג"א (ובסה"ש שם אכן צויין לד' המג"א הנ"ל), שמחד גיסא כתב לכתחילה לכוון על משלו"מ, ולאידך כתב שלא יברך רק על משלו"מ כשאין לו מגילה, וטעמו שזהו דבר הנהוג בכ"י[45].

ויתר על כן, שבאמת בערוה"ש (סתרצ"ב ס"ג) כתב לבאר בטעם ברכת שהחיינו בקריאת היום, לפי שבאמת הי' ראוי לברך על משלו"מ ומשתה ושמחה, אלא שלא ראו חכמים לקבוע ברכה עליהם מפני שכל הימים טובים הם ימי משתה ושמחה, אבל עכ"פ ראוי לברך על המגילה ולכוון לצאת גם על משלו"מ וסעודת פורים. והן הן הדברים בר"ד הנ"ל, שאף את"ל שא"צ לשהחיינו ביום מחמת הקריאה, זקוק לה מחמת משלו"מ וכו', אף שמצ"ע אלא קבעו ברכה עליהם. (ואולי בכוונה תחילה נזכר כאן דוקא משלו"מ, ולא שאר מצוות היום שרגילות יותר בשאר ימים)[46].

---

43. וראה בשפ"א מגילה שם בד' התוס' שם במש"כ "וגם עיקר הסעודה בימא הוא", דכיון ששמחה אינה נוהגת בלילה ה"ז כיו"ט ורגל בפ"ע, וממילא מברך זמן על הקריאה שביום (אף שאין ברכת הזמן על עצם היום).

ועפ"ז י"ל כן גם בדעת שו"ת מן השמים. אמנם, שם כתב באו"א, שלא תיקנוה בשעת המשתה שמא יפשע וישכח מלאומרו. ועכ"ז, עכצ"ל גם בדעתו ששייך (קצת) לגוף הקריאה, דאל"ה מאי שיאטי' לשעת הקריאה, ומדוע יברך כשהמצוה אינה מזומנת לפניו. וראה גם בשיחת ש"פ שלח תשי"ד דלקמן.

ובכ"מ שבפורים אין לו דין מועד מצ"ע רק ע"י קריאת המגילה – ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב פורים ח"ג ס"ג מילואים (א). ולהעיר מבעל המאור סוף פסחים שברכת הזמן על המגילה היא משום שיש בה הנאה, "דחס רחמנא עלן ופרקינן". ואף שמדברי שו"ת מן השמים משמע שהברכה אינה על המצוה, אלא מחמת הזמן, "שהגיע זמן שמחת המשתה ומשלו"מ" – אינו מוכרח כלל, שהרי גם בשהחיינו על מצוה הבאה מזמן לזמן מברך באותו נוסח "והגיענו לזה"ז", כלומר שהגיע זמן המצוה. והרי בכל ברכת שהחיינו על מצוה הבאה מזמן לזמן אין הברכה על המצוה אלא על הזמן (ראה חידושי מהר"ם מלובלין סוכה מו, א). ומ"מ, משמעות דבריו שמברך על מצות משתה ומשלו"מ, ולא על המגילה. וצ"ע.

44. והוא כדעת המשנ"ב שם בבה"ל, שדחה ד' הפמ"ג בא"א רסי' תרצב (ודעמי') שאלו שאין מברכים שהחיינו ביום יכוונו בשהחיינו דקריאת הלילה, שברכת שהחיינו דהלילה אינה מועילה למצוות היום. וכ"כ בשלמי חגיגה דיני פורים ס"ה ס"ב. ולהעיר שיש שהגיהו במג"א שם "דהא לדעת הש"ע [שאינו מברך ביום] לא תיקנו כלל ברכה".

45. וכ"ה בשו"ת קול גדול שם. וכ"ה כבר בערכי תנאים ואמוראים שם לענין סעודת פורים (וכן לענין ברכה על היום) שאין בה היכר הנס.

ולהעיר שבסרט הקלטה מר"ד הנ"ל נשמע שהגר"מ ז"ל אליהו מעיר כנ"ל, שהוא דבר הרגיל ואין מברכים על כגון דא, אלא שהושמט בסה"ש.

46. וכבר נלאו בהבנת דעת המג"א במש"כ בשם השל"ה לכוון בשהחיינו גם על משלו"מ, אף דס"ל שאינו זקוק לברכה מצ"ע. ולד' ערוה"ש א"ש. ובל' השל"ה גופא משמע שאין כוונתו אלא ש"ראוי היי' לברך עליהם שהחיינו", ולא בא לומר שתיקנו שהחיינו עליהם. ומצינו כעי"ז לפטור בשהחיינו גם כשאין חובה בדבר – ראה ארז בלבנון סי"א באופן מחודש. ואכ"מ.

ולהעיר, שבמקו"ח שם משמע קצת גם בדעת שו"ת מן השמים שמכוון לשאר המצות ולא שהברכה היא על שאר המצוות. ויל"ד בקל.

ואין סיבה לומר שבא להכריע ולחדש כאן לברך שהחיינו רק על משלו"מ שלא כדרכו. ובפרט שאי"ז מן הענין המדובר שם[47].

ואף גם זאת, שמיד לאח"ז הועתק מה שאמר הגר"מ אליהו ז"ל בשתיקה, שלא תיקנו ברכה מיוחדת על משלו"מ שמא לא יקבל[48], ומשמע דקאי (גם) על שהחיינו, דבהכא קאי שם[49]. והיינו, שלמעשה אין מברכים על משלו"מ.

וכן מוכרח גם לפמש"כ מהרש"ל (סוכה מו, א), דל"ש שהחיינו בדבר שאין שם ברכה אחרת[50]. ואיך שיהי', אין מכאן שום ראי' לנדו"ד.

ח.

אמנם, מצאנו ראינו בהנחה בלתי מוגה (משיחת ש"פ צו תשי"ד) שנרשם בפשיטות שמברך על עיצומו של יום, ושמי שאין לו מגילה מברך ב' הברכות שעשה נסים ושהחיינו על היום. אלא, שהדברים הן מהנחה בלתי מוגה, שאין אתנו יודע אם נרשמה בדיוק, וקשה לסמוך ע"ז לדינא בספק ברכות[51], נגד דעת רוה"פ שמפיהם אנו חיים.

(ועוד שנז' כאן גם לברך ברכת שעשה נסים, שלא מצאנו כן בשום דוכתא, רק במשנ"ב בבה"ל בדעת המאירי ש"לפי סברתו וכו' א"כ הי' לו לברך ג"כ ברכת שעשה נסים". ושאר הפוסקים שחידשו לומר שהחיינו על עיצומו של יום, כמה מהם כתבו להדיא שלא יאמר שעשה נסים. ועד כאן לא מצינו אלא בשהחיינו שברגלים אומרו אפי' בשוק. וכ"מ בתוס' סוכה (מו, א ד"ה הרואה), במה שהקשו מ"ט לא תיקנו לברך לרואה שאר מצוות כבחנוכה – דהא שנא ושנא, שבחנוכה הרי שייך לברך גם מצד עיצומו ש"י, ועל כרחך כנ"ל[52]. וגם בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סתרס"ה) מפורש שא"א ברכת שעש"נ[53]).

---

47. אבל בסרט הקלטה מר"ד הנ"ל משמע קצת שהמשלו"מ מצ"ע זקוק לשהחיינו. וי"ל.
כן להעיר שבהגהות מגוכתי"ק לר"ד הנ"ל, נדפסו בתשורה דאנאוו–הרצל אדר תשע"ח, הנוסח באו"א קצת מהנדפס בסה"ש.

48. כבפמ"ג סתרצ"ב בא"א סק"א בכוונת המג"א שם. וראה מהר"ץ חיות מגילה ז, א. אבל שוב הקשה מדעת הרמ"א סתרצ"ה ס"ד. וכן הקשו בכ"מ, ויישבו בכמה אנפי. ואכ"מ.

49. וכבמג"א ופמ"ג שם דתליא הא בהא.

50. ובהגהות חת"ס למג"א שם העמיס כן בד' המג"א גופא.

51. אף שבשהחיינו לפעמים מקום להקל. וכמו שמצינו בענין זה גופא בלקוטים שבסוף פס"ד להצ"צ (תז, ד), לגבי ברכת שהחיינו על קריאת היום. אבל ראה שו"ע אדה"ז סי' תר ס"ו. סדר ברה"נ פי"א הט"ז. שו"ת הצ"צ שם. לקו"ש חי"א ע' 289. וראה הנחה משיחת ש"פ תזריע תשמ"א. ואכ"מ כעת.

52. ולהעיר, שמזה מוכח גם בנוגע לשהחיינו.

53. וכ"כ כמה פוסקים לגבי פורים משולש כשקורא ביחיד בי"ד. וראה בבירור הלכה שם ע' שפד. וראה בצפע"נ חנוכה פ"ג ה"ג (והובא כמ"פ בלקו"ש) שבפורים ברכת שע"נ היא רק על המגילה ולא על נס ההצלה.
ולכאו' סותר גם במקצת למש"כ המאירי עצמו מגילה יד, א, שבאין לו מגילה אומר הלל, ולא מסתבר שתיקנו ב' ברכות ההודאה, הלל ושע"נ, ול"ד כלל לחנוכה, שברכת הנס היא בלילה והלל ביום. ולכאו' פורים גרע מחנוכה בד"ז, שהרי לא מצינו שקבעום בהודאה. וראה בשו"ת באתרא דרב (שבהערה 42). וראה כעי"ז בשערי תפלה ומנהג (אשכנזי) ח"א סע"ג –

ובמכ"ש מהמענה הידוע עד"ז גם בנוגע להערות שבשיחות מוגהות שאינן בהכרח לפס"ד. והארכנו בכ"ז בשו"ת באתרא דרב (פורים ח"א ס"ח), והועתקו שם כמה מענות בנוגע להנחות בלתי מוגהות (ושם גם בנוגע לחידוש דין אחר בשיחה זו גופא). ומה גם שיתכן בהחלט שבשעת מעשה נאמר (כרגיל בשיחות כגון דא) "ס'איז פאראן א דעה" (וכדומה), ולא בצורה החלטית[54].

ט.

איברא, דאכתי לא תברא, שמצינו כעי"ז במנהגנו[55] לברך שהחיינו ביום הולדת (על פרי או בגד חדש) מצד השמחה[56]. אלא שגם בזה לא נזכר להדיא שגוף היום אכן מחייב ברכת שהחיינו[57], ורק שיש מקום לומר לחייב שבח והודי'[58], אלא שנזכר בתור דוגמא חיוב ברכה

ע' שלד – לפי דרכו. ולא נחית לכל הנ"ל.

ומש"כ בשאילתות וישלח שאילתא כו, לברך שעשה נסים כד מטי יומא דאיתרחיש ניסא לישראל כגון חנוכה ופורים – היינו בקשר לקריאת המגילה והדלקת נ"ח, כמפורש שם. וראה העמק שאלה שם.

וראה מחנה יוסף על הרמב"ם ס"ד סק"ו שביאר בטוטו"ד עפ"ז בל' הרמב"ם ברכות פ"א הי"ז שנקט דוגמא דוקא מברכות נ"ח ומגילה.

ובכ"מ שהנס מתעורר ע"י (ובשייכות ל)הקריאה. וראה המובא אצלנו שם. (וילה"ע גם משפ"א פורים תר"ס ד"ה והימים. שם חנוכה תרל"ו ליל ו').

54. וראה בהנחה משיחת פורים תשכ"ו. ולהעיר משיחת פורים תשל"ו לפעול על החבושים בבית האסורים שיקיימו מצות משלו"מ ומתל"א וכו', ושיאמרו בבית האסורים גופא ברכת שהחיינו, וטעם האמירה – לפי שמקיים מצות מקרא מגילה.

55. ראה שיחת אחש"פ תשמ"ח – סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 400. ושם הערה 31. שם ע' 407.

56. ולהעיר מלקו"ש חכ"ד ע' 178 ובהערה 8 שלא מצינו בהנהגה במעשה בפועל לכל ישראל שיום הולדת הוא יו"ט ויום שמחה בגלוי ובפרסום (משא"כ כשנעשה בר מצוה, בר ששים ועוד). ובלקו"ש ח"כ ע' 386 ואילך, שנתגלה רק בדורות האחרונים, עיי"ש הטעם. וכ"ה בסה"ש שם ע' 405.

57. וראה גם שם ע' 403 הערה 71 במה שאין מברכים ברכת שהחיינו על שמחת בר מצוה.

58. שם ע' 399.

וראה כעי"ז בשו"ת אפרקסתא דעניא סי' קכג, בדיוק ל' הכת"ס בשו"ת יו"ד רסי' קמח "שהגעתי בעזה"י לשנת חמשים והודיתי להשי"ת ברבים על שהחיינו וקימנו והגיענו לזה"ז", דהייינו הודאה ולא חיוב ברכה.

ולהעיר מכעי"ז בנוגע למש"כ בשו"ת חות יאיר ס"ע (והוב"ד בפת"ש יו"ד סרי"ז סקט"ו), שנראה שזה שהגיע לשבעים מברך שהחיינו. וכבר תמה ע"ז בפמ"ג או"ח סתמ"ד במ"ז סק"ט ונשאר בצ"ע. וראה בברכ"י או"ח סרכ"ג בשיו"ב סק"ב שכתב לברך בלא שו"מ מאחר שלא כתבוהו הראשונים. וכ"כ בהגהות חת"ס או"ח סרכ"ה בתחילתו. ובשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סרל"ט פי' בכוונת החוו"י, עפ"ד הב"ח או"ח סכ"ט (דלעיל בפנים ס"ג) שכל שיש בו שמחה אין חשש ברכה לבטלה, ששמח ומברך לו יתעלה על שהחייהו וקיימו עד הזמן הזה. (ולהעיר שבהנחה משיחה הנ"ל נז' ג"כ בין הדברים, שבברכת שהחיינו מקילים ביותר ואין אומרים בה (לכמה דעות) הכלל דספק ברכות להקל). אלא שסיים שם שלא מלאו לבו להורות כן, ושגם החוו"י מפשט לשונו לא נראה כ"כ הלכה למעשה כ"א עלה ונסתפק. וכ"כ לבאר בד' החוו"י בהקדמה למשחת אהרן (ז, ב). ולמעשה, כתבו הפוסקים בזה שיברך על פרי או מלבוש חדש – ראה גנזי חיים מערכה י סט"ז. ישרי לב ב, ב (הוב"ד בשמח נפש גאגין פא, ב). בא"ח ש"א פ' ראה סק"ט (ושם, גם כשיגיע לששים. וכ"ה בכה"ח סרכ"ג סקכ"ט).

אמנם, כבר כתב בתשובה לבעל פרי השדה, נעתק בשו"ת גנזי יוסף ס"ד (חלקו הובא בסה"ש שם ע' 400 הערה 31), בזה"ל: "יודע אני שיש איזה אנשי מעשה שבכל שנה כשמגיע יום הולדת אותם שמהדרין לברך שהחיינו על איזה פרי או בגד חדש [וראה גם שו"ת הד"ר סי' חי, הובא גם בליקוט מקורות בענין יום הולדת, שנתפרסם בשעתו ועברה הגהתו הק' (צילום בתשורה משמחת נישואין של משפחת גרינבערג, כ"ט סיון תשע"ט)], אבל ברכה מיוחדת לא תיקנו, ובאמת אין

שבעת הלידה[59] וברכת הנס[60].

ואדרבה, מצינו[61] שנז' כדוגמא ברכת הנסים דחנוכה ופורים שאינה על המקום כשאר ברכת הנס אלא על הזמן. ולכאו', אם כדבריהם עדיפא הול"ל מחמת ברכת שהחיינו שבהן על עיצומו של יום[62]. וגם ע"פ דין קשה לחייב בברכה מצד הזמן, שהרי אין חידושו ניכר, ול"ד ליו"ט שחידושו ניכר במצוות היום. ובכל אופן, הרי למעשה לא נהגו לברך שהחיינו ביום הולדת על עיצומו של יום, ורק ע"י פרי ובגד חדש.

ולמעשה, לצאת מידי ספק, נכון (ובמכ"ש מיום הולדת, כנ"ל) שילבש בגד חדש או יאכל פרי חדש (וע"פ הנ"ל – ביום דוקא, וגם אם בירך שהחיינו בלילה על המגילה). וכ"כ ביפ"ל (סתרצ"ב סק"ג)[63].

העולה מכל הנ"ל: הסכמת הפוסקים שמי שאין לו מגילה לא יברך ברכת שעשה ניסים

חילוק בזה בין השנה שהגיע לשבעים שנה או שאר השנים ביום לידתם, ודאי מהראוי ליתן שבח והודי' לשמו הגדול ית"ש, אבל ברכת שהחיינו מיוחד לזה לא מצינו". (ועיי"ש טעמו, שמי יאמר זכיתי לבי שהשלים עצמו בימי חייו, וא"כ נוח לו שלא נברא. [וראה עד"ז בשו"ת הד"ר שם]. ועיי"ש עוד, החילוק בין זה לברכת המחזיר נשמות שהקב"ה נותן לנו חיים בכל יום. אבל בסה"ש שם (ע' 399 הערה 21) אכן נז' הדוגמא מברכת אלקי נשמה. ובהמשך הדברים – שם ע' 402 – מיישב הקושיא מצד נוח לו שלא נברא. ועכ"ז, כתב (שם בהערה 71) שמ"מ ל"ש לברך ברכת שהחיינו ע"ז). והן הן הדברים שביארנו בפנים. [ובהנחה משיחה הנ"ל נז' להדיא גם בנוגע ליום הולדת, שמה"ט אין מברכים שהחיינו כיון שאין ידוע מצבו בעתיד].

ומ"מ, משמע שם (בהערה הנ"ל), שלולא הטעם שאין השמחה בפועל ובגלוי בהווה, כ"א מחמת התומ"צ שיקיים בעתיד, שפיר אפשר לברך שהחיינו. אלא, שאי"ז שייך לנדו"ד: חדא, דהתם קאי בברמ"צ, ביום שנתחייב במצוות, ולא ביום הולדת. וגם בזה, אי"ז שהחיינו מצד גוף היום, כ"א מצד חיובו במצוות. ולכשתימצי לומר, י"ל עד"ז בפורים, שאכן יש מקום לשמחה ע"ז שנתחייב במצוות היום, אבל אא"פ לברך שהחיינו מצד החיוב בעתיד, כ"א בקיום המצוות בפועל, והיינו כשמקיים כולן – גם מקרא מגילה (אף שאפשר לברך גם לפני קיום שאר המצות).

59. סה"ש שם ע' 399.

60. סה"ש שם ע' 400.

ועדיין צע"ק הלשון שם "גם את"ל שאין חיוב דאמירת ברכה כו'". ובדוחק י"ל, שר"ל שיש מקום להתחייב בברכה ולא שחייב בברכה.

ואוי"ל בכוונת הדברים באו"א קצת, שמחד גיסא באמת לא תיקנו ברכה ע"ז, אלא שמצד הסברא והענין יש מקום לחיוב ברכה בכדי ליתן שבח והודי', וכפי שמצינו דוגמתו בשאר ברכות ההודאה. ולהעיר גם מהסברא שיש מקום לכאו"א לברך בנוסח ברכה בדרך שבח והודי' מתי שירצה, בתנאי שהוא על דבר מסויים ואינו לחנם (ראה בארוכה שלחן הטהור להרה"צ וכו' מקאמארנא ס"ו בזר זהב סק"ד. וראה בארוכה בס' ברכות שנשתקעו. ולהעיר, שבהנחה משיחה הנ"ל נזכר שבכלל אין מחדשים ברכות שאינם נמצאים במשנה ובגמ' וכו', אלא שמצינו שתיקנו ברכת הנס כשמגיע למקום שנעשה הנס, וכן צ"ל גם בנוגע לזמן). ואיך שיהי', הרי לא נז' כאן החובה לברך שהחיינו דוקא.

61. שם בהערה 27.

62. אלא שאינו דומה, דשאני חנוכה ופורים שנק' שם יו"ט עליו, עכ"פ בלשון בנ"א (וראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ב. וש"נ), ובפורים יש גם **חובת** שמחה (אף שגם ביום הולדת "רוב בנ"א מחבבים וכו' ושמחים בו ועושין בו משתה" (מדרש שכל טוב עה"פ וישב מ, כ – נעתק (בשינויים קלים) בסה"ש שם ובהערה 30)).
ועוד, דעדיפא לי' להביא מברכת הנסים שהיא לכל הדעות.

63. וראה גם אהלך באמתך פ"מ ס"ל. (ועד"ז הוא בסה"ש תשמ"ט שם, לענין אלו שאין מברכים שהחיינו ביום).

ושהחיינו על עיצומו של יום. ומכל מקום, טוב שיוציא אדם את עצמו מידי ספק וילבש בגד חדש או יאכל פרי חדש במשך היום ויברך שהחיינו, ויהא דעתו גם על המלבוש או על הפרי.